

Research Paper

An empirical study of the influence of cultural values in the process of social capital's effect on political action in Iran

Morteza Ebrahimi^{1*}, Mahmoudreza Rahbarqazi²

Received: Nov. 11, 2025; Accepted: Mar. 17, 2026

ABSTRACT

Political action is behavior, whether by individuals or groups, sometimes in protest, as a result of decisions or actions from the government or political institutions. Political action in Iran has significant value; it is possible for political action to stand both domestically and internationally to change policy-making, civil rights and civil liberties, and affect social and economic progressive development. In this regard, the main purpose of the present study is to explain the mechanism of the impact of social trust and social networks on citizens' political action, with an emphasis on the mediating role of cultural values. The current study wants to explore the direct and indirect effects of these two dimensions through the mediating influence of secular and emancipative cultural values. The seventh wave of data from the World Values Survey, with a sample of 1,499 Iranian citizens, was used for this purpose. Data were analyzed using structural equation modeling using Smart PLS software. The study showed that social trust has a significant negative effect on political action, while social networks had a significant positive effect. An examination of the indirect paths showed that social trust has a significant negative effect on political action which suggests political action can be created through social trust and networks.

Keywords: social trust, social networks, secular values, emancipative values, political action

1. Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Literature and Humanities, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

✉ m45ebrahimi@yahoo.com

Corresponding Author

2. Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Literature and Humanities, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

✉ m.rahbarqazi@uma.ac.ir

INTRODUCTION

Inglehart's (2015) theory suggests that political action involves collective actions with the aim of effecting political change in society. He considers political participation as a group/activity-oriented phenomenon that has more value than individual political transformation. In his subsequent writing, Putnam (2015) builds on this and highlights social capital - namely, networks of interpersonal trust and cooperation - which he believes makes a "great difference" in whether or not individuals are willing to engage in political action. Scholars like Putnam view societies with generalized trust as those where individuals are more likely to collaborate with formal institutions to create positive change. Comparatively, Saleh and Vergil (2022), note that in traditional societies (notably societies based on Islamic and Middle Eastern tradition) social trust and networks are mediated through different religious and cultural factors. Cha (2023), highlights that cultural values influence how social capital affects social or political action, and pointed out that unique -religious, social, and historical- situations provide the necessary mediation to evaluate social capital's effects. Understanding how social and political contexts are shaped, can provide us insights into ways to strengthen political participation in Iran, a country with rich cultural heritage which shapes social and political actions?

PURPOSE

The current research examines the relationship between social capital and citizens' political action in Iran while also investigating the role of cultural values in the relationship as well. In other words, we will focus on whether cultural values could act as a bridge in enhancing social and political relations in Iran. In this regard, the research hopes to answer this question based on the seventh wave of the World Values Survey.

METHODOLOGY

In this research, data of the seventh wave of the World Values Survey about Iran have been used to test the hypotheses. After analysis of these data by using the Partial Least Squares with the Smart PLS software, the World Values Survey such as the one in this study, is a worldwide research project that studies values as well as people's beliefs, how they change over time, and their social and political consequences. The seventh wave of this data for Iran from 2017 to 2022 was based on 1,499 Iranian citizens, which included 74% urban respondents and 26% rural. In addition, 51% of those respondents were male and 49% were female, with an average respondent age of 39.5 years.

RESULTS

In this regard, the results indicate that the impact of social trust on cultural values

has a path coefficient of -0.60, a t-statistic of 37.98, and a significance level of 0.00, suggesting a strong and significant negative relationship between social trust and cultural values. The results regarding the impact of social networks on cultural values show a path coefficient of -0.07, a t-statistic of 3.55, and a significance level of 0.00, indicating a weak but significant negative relationship between social networks and cultural values. The direct impact of social trust on political action has a path coefficient of -0.19, a t-statistic of 5.60, and a significance level of 0.00, demonstrating a moderate and significant negative relationship between social trust and political action. The direct impact of social networks on political action has a path coefficient of 0.13, a t-statistic of 5.17, and a significance level of 0.00, indicating a moderate and significant positive relationship between social networks and political action. The direct impact of cultural values on political action has a path coefficient of 0.08, a t-statistic of 2.13, and a significance level of 0.03, suggesting a weak but significant positive relationship between cultural values and political action. Finally, the research results regarding the impact of social trust on political action through cultural values indicate that the significance level of 0.03 is less than 0.05, which shows that this effect is statistically significant. This means there is evidence that social trust significantly negatively affects political action through cultural values. On the other hand, the research results regarding the impact of social networks on political action through cultural values indicate that the t-statistic is 1.71 and the significance level is greater than 0.05, suggesting that this effect is not statistically significant.

DISCUSSION

The outcomes of this study suggest that social trust and social networks both have direct effects on political action, but their effects are opposite. Social trust has a significant negative effect on political action while social networks have a significant positive effect on political action. In addition, social trust has a significant negative effect on political action through cultural values, whereas social networks do not affect political action through cultural values in a statistically significant way.

CONCLUSION

In summary, this study demonstrates that careful attention to the complex and multiple roles of social trust and social networks are essential to understand and analyze political action. These findings can help policymakers and researchers to consider how to better promote political participation and promote healthy democratic institutions. Furthermore, we showed there are a momentum of understanding the implications of social trust and networks in political processes to improve political engagement.

NOVELTY

In contrast to previous research that focused on the direct influence of social capital factors on political participation or action, this current research contributes a novel explanation of how social capital affects political action in Iran, through the idea of secular and emancipatory cultural values as a mediation mechanism. As well, contrary to research such as Zolfaghari et al. (2022), which mainly focus on the overarching relationship between social capital and levels of political participation, or studies that investigate political action as a form of political behavior within a more traditional application of dissent in a political action context, this research focuses on a protest-based dimension of political action. In the end, the primary contribution of the paper is that it is simultaneously assessing both direct and indirect effects of social capital components and mediation of cultural values, creating a more nuanced local understanding of Iranian citizens' political action in relation to cultural and social context of the country.

CONFLICT OF INTREST

No conflict of intrest declared by the authors.

FUNDING

This Article received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

BIBLIOGRAPHY

- Acar, Y. G., & Uluğ, Ö. M. (2022). When and why does political trust predict well-being in authoritarian contexts? Examining the role of political efficacy and collective action among opposition voters. *British Journal of Social Psychology*, 61(3), 861-881. <https://doi.org/10.1111/bjso.12505>
- Afrasiabi, H., Rezaei Sadrabadi, A. & Javaherchian, N. (2024). Materialistic Activism: A Qualitative Study on Youth Value Orientation. *Journal of Applied Sociology*, 35(2), 1-24. <https://doi.org/10.22108/jas.2024.140145.2457> [In Persian]
- Ahmadi, Y. (2019). The Impact of Types of Social Capital in Social Networks on Types of Political Participation (Case Study: Citizens Aged 18 to up in Sanandaj). *Journal of Applied Sociology*, 30(3), 1-22. <https://doi.org/10.22108/jas.2019.110615.1366> [In Persian]
- Arikan, G., & Bloom, P. B. N. (2019). Religion and political protest: A cross-country analysis. *Comparative Political Studies*, 52(2), 246-276. <https://doi.org/10.1177/0010414018774351>
- Benson, M., & Rochon, T. R. (2004). Interpersonal Trust and the Magnitude of Protest: A Micro and Macro Level Approach. *Comparative Political Studies*, 37(4), 435-457. <https://doi.org/10.1177/0010414003262900>
- Booth, J. A., & Seligson, M. A. (2005). Political legitimacy and participation in Costa Rica: Evidence of arena shopping. *Political Research Quarterly*, 58(4), 537-550. <https://doi.org/10.1177/106591290505800402>
- Chae, K. (2023). Analyzing the Causal Relationship among Cultural Heritage Attitudes, Social Capital, Participation Activities, and Cultural Heritage Value Recognition. *The Korean Society of Culture and Convergence*. 45(4), 859-869. <https://doi.org/10.33645/cnc.2023.04.45.04.859>
- Della Porta, D., Diani, M. (2009). *Social Movements: An Introduction*. Germany: Wiley.
- Dewi, K. D., Gunawan, H., & Widiastuti, W. (2022). The influence of political trust on public participation in the regional head elections during the COVID-19 pandemic in Cijulang Village, Cineam district, Tasikmalaya regency. *Journal of Research in Social Science and Humanities*, 2(1), 15-20. <https://doi.org/10.47679/jrssh.v2i1.21>
- Diani, M. (2003). *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. Oxford University Press.
- Douglas, N. (2024). The role of trust in Belarusian societal mobilization (2020–2021). *International Journal of Comparative Sociology*, 65(4), <https://doi.org/10.1177/00207152241246746>
- Emamjomehzadeh, J., Mehrabikooshki, R., & Rahbarqazi, M. R., (2014) .A Study on the Role of Structural and Communicational Dimensions of Social Capital in Political Participation Investigation (Case Study: Students of the University of Isfahan). (e124521). *Strategy*, 23(1), e124521. 20.1001.1.10283102.1393.23.1.7.3 [In Persian]

- Feyzi, A., Ghasemisiani, A., & Moradi, S. (2025). A comparative study of the state of political trust in Iran in 1397 and 1402 based on the 1397 Social Capital Report and the National Survey of Iranian Values and Attitudes in 1402. (e10492). *Sociological Cultural Studies*, e10492 <https://doi.org/10.30465/scs.2025.52079.3021> [In Persian]
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, *18*(1), 39–50. <https://doi.org/10.2307/3151312>
- Granovetter, M. (1978). Threshold models of collective behavior. *American journal of sociology*, *83*(6), 1420-1443. <https://doi.org/10.1086/226707>
- Hooghe, M., & Dassonneville, R. (2018). A spiral of distrust: A panel study on the relation between political distrust and protest voting in Belgium. *Government and Opposition*, *53*(1), 104-130. <https://doi.org/10.1017/gov.2016.18>
- Huntington, S. P. (2007). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. United States: Simon & Schuster.
- Inglehart, R. (2015). *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton University Press.
- Kayacı, M. (2023). The Effect of Satisfaction with Services and Trust in Public Organizations on Citizens'voice Orientation: The Role of Ethical Public Administration. *Akademik Hassasiyetler*, *10*(23), 707-731. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1341642>
- Khoshfar, G., Bagheriyan, M., Mirzakhani, S. & Jandaghi, F. (2019). The relationship between social capital and political participation of citizens (Case study: Gorgan). *Contemporary Sociological Research*, *8*(14), 27-52. <https://doi.org/10.22084/csr.2020.12339.1228> [In Persian]
- Kiess, J. (2022). Learning by doing: The impact of experiencing democracy in education on political trust and participation. *Politics*, *42*(1), 75-94. <https://doi.org/10.1177/0263395721990287>
- Kim, H. H. S. (2014). Generalised trust, institutional trust and political participation: A cross-national study of fourteen Southeast and Central Asian countries. *Asian Journal of Social Science*, *42*(6), 695-721. <https://doi.org/10.1163/15685314-04206002>
- Larson, J. M., Nagler, J., Ronen, J., & Tucker, J. A. (2019). Social networks and protest participation: Evidence from 130 million Twitter users. *American Journal of Political Science*, *63*(3), 690-705. <https://doi.org/10.1111/ajps.12436>
- Lee, A. R. (2010). The quality of social capital and political participation in South Korea. *Journal of East Asian Studies*, *10*(3), 483-505. <https://doi.org/10.1017/S1598240800003702>
- Lindvall, J. (2011). The political foundations of trust and distrust: Reforms and protests in France. *West European Politics*, *34*(2), 296-316. <https://doi.org/10.1080/01402382.2011.546575>

- Mohammadzadeh, M., Mahkoui, H. & Saberi, H. (2023). An Elaboration on the Relationship between Political Participation and Political Socialization as well as Social Capital: A Case Study of Cities of Kashan, Aran and Bidgol. *Kashan Shenasi*, 15(2), 47-64. <https://doi.org/10.22052/kashan.2023.246796.1053> [In Persian]
- Najafi, M. J., Masoumi Rad, R., & Shahbazi, M., (2020). Study of the relationship between social capital and political participation among citizens of Kermanshah city. *Political Sociology of Iran*, 3(2), 131-155. <https://doi.org/10.30510/psi.2020.117698> [In Persian]
- Putnam, R. D. (2015). Bowling alone: America's declining social capital. In *The city reader* (pp. 188-196). New York: Routledge.
- Rahbarqazi, M., & Baghban, S. M. N. (2020). The link between social capital and political participation and its impact on Iranian youth. *Teorija in Praksa*, 57(3), 909-962.
- Rahbarqazi, M., Ebrahimi, M. and mahmoudoghli, R. (2025). Social Capital and Social Activism: The Mediating Role of Modern Cultural Values in Iran. *Political Strategic Studies*, 14(55), 51-84. <https://doi.org/10.22054/qps.2024.81209.3453> [In Persian]
- Robert Jr, L. P. (2020). Behavior–output control theory, trust and social loafing in virtual teams. *Multimodal Technologies and Interaction*, 4(3), 39. <https://doi.org/10.3390/mti4030039>
- Rotberg, R. I. (1999). Social capital and political culture in Africa, America, Australasia, and Europe. *The Journal of Interdisciplinary History*, 29(3), 339-356. <https://www.jstor.org/stable/207132>
- Saleh, D., & Vergil, H. (2022). Religiosity, personal values, and social capital in Middle East and North African (mena) countries. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 7-30. <https://doi.org/10.18221/bujss.1190456>
- Schoene, M. (2019). Institutional Distrust, Institutional Participation, and Protest Behavior in the European Social Movement Sector. *Contention*, 7(2), 51-75. <https://doi.org/10.3167/cont.2019.070204>
- Singh, M. K., & Moody, J. (2022). Do social capital and networks facilitate community participation? *International Journal of Sociology and Social Policy*, 42(5/6), 385-398. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-01-2021-0022>
- Swedlow, B., & Johnson, B. (2019). The Value-Added by Cultural Theories of Political Values: Comparing Ideology, Partisanship, and Two Cultural Value Explanations. *Partisanship, and Two Cultural Value Explanations*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3426221>
- Tajfel, H., Turner, J. C., Austin, W. G., & Worchel, S. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *Organizational Identity: A Reader*, 56(65), 9780203505984-16.

- Teney, C., & Hanquinet, L. (2012). High political participation, high social capital? A relational analysis of youth social capital and political participation. *Social science research*, 41(5), 1213-1226. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.03.012>
- Teorell, J. (2003). Linking social capital to political Participation: Voluntary associations and networks of recruitment in Sweden 1. *Scandinavian Political Studies*, 26(1), 49-66. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.00079>
- Van Deth, J. W., & Scarbrough, E. (1998). *The impact of values*. Oxford University Press.
- Vassallo, F. (2020). Social Capital. Oxford Research Encyclopedias. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.70>
- Wallerstein, I. M. (2004). *World-systems Analysis: An Introduction*. Duke University Press.
- Welzel, C., & Deutsch, F. (2012). Emancipative values and non-violent protest: The importance of 'ecological' effects. *British Journal of Political Science*, 42(2), 465-479. <https://doi.org/10.1017/S0007123411000421>
- Williams, D. M. (2020). Relationships of horizontalism and hierarchy: exploring divergent forms of sociopolitical trust. *Social Science Quarterly*, 101(3), 1150-1164. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12784>
- Zhuang, M., Wang, Z., & Li, X. (2023). Social Embeddedness and Protest Avoidance: Evidence from China. *Journal of Conflict Resolution*, 67(9), 1704-1730. <https://doi.org/10.1177/00220027221123320>
- Zlobina, A., & Gonzalez Vazquez, A. (2018). What is the right way to protest? On the process of justification of protest, and its relationship to the propensity to participate in different types of protest. *Social Movement Studies*, 17(2), 234-250. <https://doi.org/10.1080/14742837.2017.1393408>
- Zolfaghari, A., Ashayeri, T., Jahanparvar, T. & Bagheri Dinabadi, S. (2022). The Relationship between Social Capital Components and Political Participation: A Meta-Analysis of Studies from 2008 to 2020. *Social Capital Management*, 9(2), 233-260. <https://doi.org/10.22059/jscm.2022.341925.2285> [In Persian]

مقاله پژوهشی

نقش ارزش‌های فرهنگی در اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر کنش سیاسی در ایران

مرتضی ابراهیمی^{۱*}، محمودرضا رهبرقاسی^۲

دریافت: ۱۴۰۴/۰۸/۲۰؛ پذیرش: ۱۴۰۴/۱۲/۲۶

چکیده

در این مقاله کنش سیاسی به فعالیت‌هایی اشاره دارد که افراد یا گروه‌ها، به شیوه اعتراضی، در برابر تصمیمات یا فعالیت‌های دولت یا نهادهای سیاسی انجام می‌دهند. کنش سیاسی به این دلیل اهمیت زیادی دارد که می‌تواند تأثیر مستقیم بر سیاست‌گذاری‌های داخلی و بین‌المللی، حقوق و آزادی‌های شهروندان، و توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور داشته باشد. در این راستا، هدف اصلی پژوهش حاضر، تبیین سازوکار اثرگذاری اعتماد اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی بر کنش سیاسی شهروندان با تأکید بر نقش میانجی ارزش‌های فرهنگی است. این پژوهش تلاش کرده است تا تأثیرات این دو مؤلفه را از مسیر ارزش‌های فرهنگی سکولار و رهایی‌خواهانه تحلیل کند. بدین منظور، از داده‌های موج هفتم پیمایش ارزش‌های جهانی با حجم نمونه ۱۴۹۹ نفر از شهروندان ایرانی با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری و به کمک نرم‌افزار اسمارت پی.آل. اس بهره گرفته شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که اعتماد اجتماعی تأثیر منفی و معناداری بر کنش سیاسی دارد؛ این در حالی است که شبکه‌های اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری بر آن دارند. بررسی مسیرهای غیرمستقیم نیز نشان می‌دهد که اعتماد اجتماعی از طریق ارزش‌های فرهنگی سکولار و رهایی‌خواهانه به طور معناداری تأثیر منفی بر کنش سیاسی می‌گذارد، اما تأثیر غیرمستقیم شبکه‌های اجتماعی از این مسیر فاقد معناداری آماری است. این نتایج بیانگر پیچیدگی روابط میان سرمایه اجتماعی، ارزش‌های فرهنگی و رفتارهای سیاسی در جامعه ایرانی هستند و ضرورت توجه تحلیلی به ابعاد متفاوت سرمایه اجتماعی در فهم تحرکات سیاسی شهروندان را یادآوری می‌کند.

کلیدواژه‌ها: اعتماد اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، ارزش‌های سکولار، ارزش‌های رهایی، کنش سیاسی

۱ دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
m45ebrahimi@yahoo.com ✉

* نویسنده مسئول

۲ دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران
m.rahbarqazi@uma.ac.ir ✉

۱. مقدمه و بیان مسئله

در نظریه اینگلههارت^۱ (۲۰۱۵)، کنش سیاسی به فعالیت‌هایی اشاره دارد که به دنبال تغییرات و تحولات سیاسی در جامعه هستند. او به کنش‌های سیاسی به عنوان یک پدیده گروهی می‌نگرد و به اهمیت کنش سیاسی برای تحول و تغییرات سیاسی در جوامع اشاره می‌کند و آنها را به عنوان یکی از عوامل مهم تغییرات سیاسی معرفی می‌کند. در این راستا، پوتنام^۲ (۲۰۱۵) استدلال می‌کند که یکی از عواملی که در افزایش یا کاهش تمایل افراد به کنش سیاسی تأثیر دارد، سرمایه اجتماعی است. این ارتباطات می‌تواند به پایه‌هایی مستحکم برای توسعه فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی تبدیل شود و افراد با اعتماد تعمیم‌یافته، قادر خواهند بود با نهادهای مختلف همکاری کرده و تغییرات مثبتی را در جامعه ایجاد کنند. اما صالح و ورگیل^۳ (۲۰۲۲) به شیوه‌ای متفاوت استدلال می‌کنند که در جوامع سنتی، از جمله کشورهای اسلامی و خاورمیانه، با توجه به بسترهای اجتماعی و فرهنگی منحصر به فرد خویش، این موضوع می‌تواند شکل دیگری داشته باشد و در این مناطق، اعتماد به دیگران و شبکه‌های اجتماعی ممکن است بر اساس عوامل مذهبی، و فرهنگی شکل متفاوتی داشته باشند. بنابراین، آنطور که چا^۴ (۲۰۲۳) استدلال می‌کند، ارزش‌های فرهنگی، که در بسترهای مختلف اجتماعی، مذهبی و تاریخی ریشه دارند، می‌توانند به عنوان عوامل واسطه‌ای مهم در تأثیر سرمایه اجتماعی بر کنش‌های سیاسی به گونه‌های مختلف عمل کنند. از این رو، درک چگونگی تعامل این عناصر می‌تواند به روشن شدن مسیرهای تقویت کنش سیاسی در ایران کمک کند؛ چرا که ایران، با تاریخ غنی و متنوع فرهنگی خود، مجموعه‌ای از ارزش‌ها و باورهای فرهنگی را داراست که می‌تواند نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌دهی به رفتارهای اجتماعی و سیاسی ایفا کند.

1. Inglehart
2. Putnam
3. Saleh & Vergil
4. Chae

درک تأثیر سرمایه اجتماعی بر کنش‌های سیاسی در هر جامعه‌ای بسیار حائز اهمیت است چرا که این مفهوم می‌تواند به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان اجتماعی کمک کند تا استراتژی‌های مناسب‌تری برای تقویت مشارکت مدنی و توسعه سیاسی ارائه دهند. در این راستا، هرچند پژوهش‌های تجربی مختلفی در این زمینه صورت گرفته است (مهدی‌زاده و همکاران، ۱۴۰۱؛ رهبرقاضی و همکاران، ۱۴۰۳؛ داگلاس^۱، ۲۰۲۴؛ ژونگ^۲ و همکاران، ۲۰۲۳؛ شون^۳، ۲۰۱۹)، اما پژوهش‌هایی هم که در این زمینه صورت گرفته است اولاً کنش سیاسی را به معنی متعارف آن تعریف کرده‌اند و به وجه اعتراضی آن پرداخته نشده است، ثانیاً، به نقش میانجی ارزش‌های فرهنگی در این فرایند اشاره نشده است. بنابراین، هدف اصلی پژوهش حاضر، تبیین سازوکار اثرگذاری اعتماد اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی بر کنش سیاسی شهروندان ایرانی با تأکید بر نقش میانجی ارزش‌های فرهنگی است. به عبارت دیگر، این تحقیق پیگیر این سؤال است که ارزش‌های فرهنگی چگونه نقش میانجی میان سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی) و کنش سیاسی شهروندان را ایفا می‌کنند؟ در این راستا، در این پژوهش سعی می‌شود تا با توجه به داده‌های موج هفتم پیمایش ارزش‌های جهانی به این سؤال پاسخ داده شود.

۲. ادبیات پژوهش

۲-۱. ادبیات تجربی

ذوالفقاری و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان «رابطه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی: فراتحلیل پژوهش‌های بازه زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۹» با بهره‌گیری از روش فراتحلیل به بررسی یافته‌های ۲۸ مطالعه پیمایشی انجام‌شده در بازه زمانی مذکور پرداختند. نتایج این فراتحلیل نشان داد که اندازه اثر کلی سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی برابر با

1. Douglas
2. Zhuang
3. Schoene

۰.۴۶ است که نشان‌دهنده تأثیر متوسط به بالای این متغیر بر مشارکت سیاسی است. پژوهشگران نتیجه گرفتند که سرمایه اجتماعی، به‌ویژه از طریق انسجام و مشارکت اجتماعی، می‌تواند نقشی تعیین‌کننده در تقویت مشارکت سیاسی شهروندان ایفا کند.

خوش‌فر و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی شهروندان» به بررسی تأثیر ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی بر میزان مشارکت سیاسی شهروندان پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد میانگین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی به ترتیب در سطح کم و متوسط قرار دارد. همچنین تحلیل فرضیه‌ها نشان داد که بین سرمایه اجتماعی (به‌جز بُعد تعامل اجتماعی) و مشارکت سیاسی رابطه‌ای معنادار وجود دارد. در مجموع، یافته‌ها بیانگر آن‌اند که ۴/۹ درصد از تغییرات مشارکت سیاسی توسط متغیرهای سرمایه اجتماعی قابل تبیین است.

احمدی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تأثیر انواع سرمایه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی بر انواع مشارکت سیاسی» به بررسی رابطه میان ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی در فضاهای آنلاین و آفلاین با مشارکت سیاسی شهروندان پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد اگرچه مشارکت سیاسی سنتی (نظیر رأی‌دادن و عضویت در احزاب) در میان پاسخ‌دهندگان رایج‌تر است، اما نشانه‌هایی از گرایش به مشارکت‌های نوین و پنهان (مانند شرکت در اعتراضات، امضای طومار، یا حمایت مالی از فعالیت‌های سیاسی) نیز مشاهده می‌شود. نتایج استنباطی تحقیق حاکی از آن است که سرمایه اجتماعی برون‌گروهی (به‌ویژه در فضای واقعی) تأثیر معناداری بر مشارکت سیاسی آشکار دارد، در حالی که سرمایه اجتماعی برون‌گروهی در فضای مجازی تأثیر بیشتری بر مشارکت سیاسی پنهان و غیررسمی از خود نشان داده است.

سینگ و مودی^۱ (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «آیا سرمایه اجتماعی و شبکه‌ها مشارکت اجتماعی را تسهیل می‌کنند؟» با استفاده از داده‌های پیمایشی خانوار در روستاهای شمال هند به بررسی نقش اشکال مختلف سرمایه اجتماعی و اندازه

شبکه‌های اجتماعی افراد در مشارکت اجتماعی پرداختند. یافته‌ها نشان داد که شبکه‌های اجتماعی نقش یکنواختی در مشارکت جمعی ندارند. در واقع، نوعی سرمایه اجتماعی نخبه‌گرایانه در جامعه مشاهده می‌شود که تنها گروه خاصی از آن بهره‌مند شده و شبکه‌های اجتماعی خود را به نفع مشارکت تقویت می‌کنند؛ در حالی که بسیاری از افراد با وجود برخورداری از شبکه‌های بزرگ، در مشارکت فعال نقشی ندارند. همچنین نتایج حاکی از آن بود که شبکه‌ها بیشتر در جریان اطلاعات مؤثرند، اما لزوماً منجر به مشارکت فعال، به‌ویژه در زمینه حکمرانی محلی، نمی‌شوند.

تنه و هنکوئینه^۱ (۲۰۱۲) در مقاله‌ای با عنوان «مشارکت سیاسی بالا، سرمایه اجتماعی بالا؟ تحلیل رابطه‌ای میان سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی جوانان» به بررسی چندبعدی و رابطه‌ای بین اشکال گوناگون سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در میان جوانان بلژیکی پرداختند. این مطالعه نشان داد که جوانان از انواع مختلفی از سرمایه اجتماعی بهره می‌گیرند که این اشکال به‌طور معناداری با موقعیت اقتصادی-اجتماعی و منشأ قومی آن‌ها مرتبط است. در این پژوهش، شش طبقه متمایز بر اساس الگوهای سرمایه اجتماعی شناسایی شد که در میان آن‌ها دو طبقه متعهد و مذهبی بیشترین سطح مشارکت سیاسی را از خود نشان دادند. طبقه متعهد شامل جوانان بومی با پیشینه اقتصادی-اجتماعی بالا بود که در انواع متنوعی از فعالیت‌های سیاسی مشارکت می‌کردند، در حالی که طبقه مذهبی که عمدتاً شامل جوانان اقلیت‌های قومی با وضعیت اقتصادی-اجتماعی پایین بود، در فعالیت‌های سیاسی خاص‌تری مشارکت داشت. این یافته‌ها گویای آن است که نه تنها سرمایه اجتماعی چندبعدی است، بلکه نوع و شکل آن می‌تواند مسیرهای متفاوتی را برای مشارکت سیاسی جوانان رقم زند.

لی^۲ (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان «کیفیت سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در کره جنوبی» با استفاده از داده‌های موج اول پیمایش عرب بارومتر به بررسی پیوند میان کیفیت

1. Teney & Hanquinet

2. Lee

سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی پرداخت. برخلاف پژوهش‌هایی که صرفاً عضویت در انجمن‌ها را سنجه‌ای برای سرمایه اجتماعی در نظر می‌گیرند، لی بر کیفیت تعاملات مدنی تمرکز کرد؛ یعنی میزان تعهد و تعامل افراد در انجمن‌ها، به‌ویژه گفتگوهای سیاسی در بستر عضویت‌های داوطلبانه. نتایج پژوهش نشان داد که فعالیت داوطلبانه با دو شکل مشارکت سیاسی - رأی‌دادن و مشارکت در کمپین‌های انتخاباتی - به شیوه‌ها و سطوح متفاوتی مرتبط است. عضویت در انجمن‌ها به‌طور معناداری پیش‌بینی‌کننده مشارکت در رأی‌گیری بود، درحالی‌که تعامل انجمنی (از جمله گفتگو پیرامون سیاست) نقش مؤثری در مشارکت در فعالیت‌های تبلیغاتی داشت. این یافته‌ها در مجموع از دیدگاه پاتنام حمایت می‌کنند که بر نقش تعاملات گروهی در تقویت مشارکت دموکراتیک تأکید دارد.

در مقایسه با تحقیقات پیشین که عمدتاً به تأثیر مستقیم مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر مشارکت یا کنش سیاسی پرداخته‌اند، پژوهش حاضر با تمرکز بر نقش واسطه‌ای ارزش‌های فرهنگی سکولار و رهایی‌خواهانه، تبیینی نواز سازوکار اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر کنش سیاسی در ایران ارائه می‌دهد. همچنین، برخلاف مطالعاتی مانند پژوهش ذوالفقاری و همکاران (۱۴۰۱) که بیشتر بر رابطه کلی سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی تأکید داشتند یا تحقیقاتی که کنش سیاسی را در قالب‌های متعارف مورد بررسی قرار داده‌اند، این پژوهش، وجه اعتراضی کنش سیاسی را مدنظر قرار داده است. سرانجام، نوآوری اصلی این پژوهش در تحلیل هم‌زمان اثرات مستقیم و غیرمستقیم مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و نقش واسطه‌ای ارزش‌های فرهنگی است، که منجر به درک پیچیده‌تر و بومی‌تری از رفتار سیاسی شهروندان ایرانی در چارچوب زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی خاص کشور شده است.

۲-۲. ادبیات نظری

۲-۲-۱. رابطه اعتماد اجتماعی با کنش سیاسی

نظریه‌های متعددی به بررسی رابطه بین اعتماد اجتماعی، رضایت‌مندی اجتماعی، مشروعیت سیاسی و کنترل اجتماعی با مشارکت سیاسی و کنش‌های اعتراضی

پرداخته‌اند. نظریه سرمایه اجتماعی که توسط پاتنام (۲۰۱۵) مطرح شده، بیان می‌کند که اعتماد اجتماعی در جوامع می‌تواند موجب افزایش مشارکت شهروندان در فعالیت‌های سیاسی شود. او معتقد است که این نوع اعتماد به افراد امکان می‌دهد تا باور و اعتماد خود را به دولت و مؤسسات اجتماعی ابراز کرده و در فرآیندهای تصمیم‌گیری شرکت کنند. این مشارکت مؤثر و پایدار می‌تواند تأثیر مثبتی بر کیفیت دموکراسی داشته باشد. با این حال، در حالی که پاتنام بر کاهش سرمایه اجتماعی و تأثیر آن بر مشارکت سیاسی متعارف تمرکز دارد، به صراحت به کنش‌های اعتراضی نپرداخته است. با این حال، برخی محققان استدلال می‌کنند که اعتماد اجتماعی می‌تواند تمایل شهروندان به کنش‌های اعتراضی را کاهش دهد. مطالعات ژونگ و همکاران (۲۰۲۳) نشان می‌دهد که افزایش سرمایه اجتماعی، به‌ویژه اعتماد اجتماعی، منجر به کاهش تمایل افراد به شرکت در اعتراضات می‌شود. این امر به دلیل افزایش دسترسی به حمایت و کمک‌های اجتماعی از طریق شبکه‌های محلی است که باعث کاهش جذابیت روش‌های اعتراضی برای حل مشکلات می‌شود.

نظریه اعتماد نهادی نیز بر تأثیر اعتماد به نهادهای سیاسی و اجتماعی بر مشارکت سیاسی تأکید دارد. کیم^۱ (۲۰۱۴) و دوی^۲ و همکاران (۲۰۲۲) استدلال می‌کنند که اعتماد به نهادهای سیاسی و رسمی موجب افزایش سطح مشارکت سیاسی می‌شود. این نظریه پردازان به اهمیت اعتماد به نهادهایی مانند پارلمان، دولت و احزاب سیاسی اشاره دارند و آن را عاملی کلیدی در ارتقای فعالیت‌های سیاسی می‌دانند. کیس^۳ (۲۰۲۲) بیان می‌کند که اعتماد به این نهادها، به‌ویژه در چارچوب نظام‌های کارآمد و دموکراتیک، می‌تواند منجر به تقویت مشارکت سیاسی شود. علاوه بر این، نتایج هوق و داسونویل^۴ (۲۰۱۸) نشان می‌دهد که افزایش اعتماد نهادی احتمال وقوع کنش‌های اعتراضی را

1. Kim

2. Dewi

3. Kiess

4. Hooghe & Dassonneville

کاهش می‌دهد. این نظریه بر این اصل تأکید دارد که هرچه میزان اعتماد میان افراد و نهادهای اجتماعی افزایش یابد، احتمال بروز اعتراضات کمتر خواهد شد، زیرا اعتماد نهادی به تثبیت نظم اجتماعی کمک کرده و از ایجاد تضادها جلوگیری می‌کند.

نظریه رضایت‌مندی اجتماعی نیز بر ارتباط میان رضایت از وضعیت اجتماعی و سیاسی با مشارکت سیاسی تأکید دارد. کایاچی^۱ (۲۰۲۳) معتقد است که رضایت از خدمات عمومی و اعتماد به نهادهای اجتماعی رابطه مستقیمی با مشارکت سیاسی متعارف دارد. با این حال، این رابطه در مورد کنش‌های اعتراضی متفاوت است. هوق و داسونویل (۲۰۱۸) بیان می‌کنند که زمانی که افراد احساس کنند مشکلات اجتماعی به درستی مدیریت می‌شود، سطح رضایت عمومی افزایش یافته و نیاز به کنش‌های اعتراضی کاهش می‌یابد. به عبارت دیگر، هنگامی که اعتماد اجتماعی میان افراد بالا باشد و آن‌ها احساس امنیت و اطمینان بیشتری داشته باشند، تمایل کمتری به اعتراض خواهند داشت. آکار و اولوغ^۲ (۲۰۲۲) نیز تأکید دارند که رضایت‌مندی اجتماعی می‌تواند فرآیندهای سیاسی را تسهیل کند، زیرا وقتی افراد از وضعیت موجود راضی باشند و احساس کنند نیازی به تغییرات اساسی وجود ندارد، هماهنگی و همکاری بیشتری در جامعه ایجاد شده و این امر به بهبود نظام حکمرانی منجر می‌شود.

نظریه مشروعیت، که توسط بوث و سلیگسون^۳ (۲۰۰۵) مطرح شده، تأکید دارد که مشروعیت سیاسی می‌تواند مشارکت در انتخابات و فعالیت‌های جامعه مدنی را افزایش دهد. این نظریه بیان می‌کند که وقتی مردم نهادهای سیاسی و حکومتی را مشروع می‌دانند، اعتماد آن‌ها به این نهادها برای حل مشکلات اجتماعی افزایش می‌یابد. زوبینا و واسکز^۴ (۲۰۱۸) استدلال می‌کنند که در جوامعی که مشروعیت نهادهای سیاسی بالا است، افراد احساس می‌کنند نیازی به انجام کنش‌های اعتراضی برای حفظ حقوق و منافع

1. Kayaci

2. Acar & Uluğ

3. Booth & Seligson

4. Zlobina & Vazquez

خود ندارند. این نظریه نشان می‌دهد که اعتماد به نهادهای حکومتی و سیاسی می‌تواند به ایجاد ثبات اجتماعی کمک کرده و از بروز ناآرامی‌های سیاسی جلوگیری کند.

در نهایت، نظریه کنترل اجتماعی تأکید می‌کند که ارتباط قوی میان اعتماد اجتماعی و مکانیزم‌های کنترل اجتماعی وجود دارد. آریکان و بلوم^۱ (۲۰۱۹) بیان می‌کنند که در جوامعی که سطح اعتماد اجتماعی بالاست، فرایندهای کنترل اجتماعی نیز تقویت شده و افراد تمایل بیشتری به رعایت قوانین و مقررات دارند. به همین دلیل، اعتماد اجتماعی به تقویت سیستم‌های اجتماعی و سیاسی موجود کمک کرده و احتمال چالش یا اعتراض علیه آن‌ها را کاهش می‌دهد. از سوی دیگر، رابرت^۲ (۲۰۲۰) استدلال می‌کند که سطوح پایین اعتماد اجتماعی می‌تواند منجر به افزایش مشارکت در اعتراضات سیاسی شود، زیرا افراد ممکن است احساس کنند که ارتباط و جایگاه محکمی در نظم اجتماعی ندارند.

در مجموع، به نظر می‌رسد اعتماد اجتماعی بر اساس ماهیت و نقش نهادهای رسمی و غیررسمی می‌تواند تأثیرات متفاوتی داشته باشد. نهادهای رسمی، همچون دولت و پلیس، با اداره قوانین و مقررات رسمی به منظور حفظ نظم و امنیت، اجرای قوانین و ارائه خدمات عمومی مشغول به فعالیت هستند و این نهادها با توجه به وظایف و مسئولیت‌هایی که بر عهده دارند، نقش اساسی در زندگی اجتماعی دارند و اعتماد به آن‌ها، نشانه‌ای از اعتماد شهروندان به کارآمدی و انصاف این نهادها است. لیندوال^۳ (۲۰۱۱) استدلال می‌کند که اگر اعتماد به نهادهای رسمی در یک جامعه کم باشد، می‌تواند باعث افزایش نارضایتی و ناامیدی شهروندان نسبت به عملکرد این نهادها شود و در چنین شرایطی، افراد ممکن است به دنبال راه‌های دیگری برای رسیدگی به مشکلات خود باشند و ممکن است تمایل داشته باشند تا با شرکت در کنش‌های سیاسی اعتراضی، انتقادات خود را ابراز کرده و تغییرات لازم را مطالبه کنند و برعکس،

1. Arikan & Bloom
2. Robert
3. Lindvall

هنگامی که اعتماد به نهادهای رسمی در جامعه بالا باشد، تمایل شهروندان به کنش سیاسی به منظور تغییر سیاست‌های موجود کاهش پیدا می‌کند. از سوی دیگر، نهادهای غیررسمی همچون خانواده، دوستان، گروه‌های محلی و سازمان‌های اجتماعی مدنی، بر اساس روابط شخصی و اجتماعی عمل می‌کنند و می‌توانند به تقویت ارتباطات اجتماعی و ایجاد همبستگی بین افراد کمک کنند. این نهادها معمولاً به عنوان یک پشتوانه قوی برای افراد در زمان‌های نیاز عمل می‌کنند و اعتماد به آن‌ها نشانه‌ای از پایداری و حمایت اجتماعی است. به عبارت دیگر، همانطور که بنسون و رچون^۱ (۲۰۰۴) معتقدند که اعتماد به نهادهای غیررسمی می‌تواند به تقویت همبستگی و همکاری بین افراد منجر شود و این می‌تواند به عنوان یک عامل مثبت در تسهیل و سازماندهی کنش‌های اعتراضی عمل کند. به عنوان مثال، افراد در گروه‌های اجتماعی یا محلی ممکن است راحت‌تر بتوانند برای اعتراضات سیاسی برنامه‌ریزی کنند و از یکدیگر حمایت کنند. بنابراین، به نظر می‌رسد که دو سطح اعتماد رسمی و غیررسمی می‌توانند تأثیرات متفاوتی بر روی کنش سیاسی شهروندان داشته باشند.

۲-۲-۲. رابطه شبکه‌های اجتماعی با کنش سیاسی

شبکه‌های اجتماعی به عنوان یکی از بنیانی‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی نقش دوگانه‌ای در رفتار سیاسی ایفا می‌کنند؛ نقشی که بسته به نوع شبکه، ساختار روابط و سطح انسجام آن می‌تواند کنش سیاسی را تقویت یا محدود کند. نظریه سرمایه اجتماعی، مخصوصاً در سنت پاتنام (۲۰۱۵)، شبکه‌های اجتماعی را بستر همکاری، تبادل اطلاعات و ایجاد انسجام اجتماعی می‌داند و بر اساس این رویکرد، نشان می‌دهد که مشارکت در گروه‌های محلی، انجمن‌های داوطلبانه و سازمان‌های مدنی ظرفیت مشارکت اجتماعی و سیاسی را افزایش می‌دهد. با این حال، پاتنام شبکه‌های اجتماعی را بیشتر در چارچوب مشارکت نهادی و مدنی می‌بیند و نقش آن‌ها در کنش‌های اعتراضی را به طور مستقیم برجسته نمی‌کند.

در مقابل، دیدگاه‌های مرتبط با جنبش‌های اجتماعی نشان می‌دهند که شبکه‌های اجتماعی می‌توانند فراتر از تقویت همبستگی مدنی عمل کرده و به سازوکارهای بسیج اعتراضی تبدیل شوند. دیانی (۲۰۰۳) و دلاپورتا و دیانی (۲۰۰۹) شبکه‌ها را زیرساخت سازمانی کنش اعتراضی توصیف می‌کنند؛ روابط میان‌فردی و میان‌سازمانی نه تنها تبادل اطلاعات و هماهنگی را تسهیل می‌کند، بلکه هزینه مشارکت اعتراضی را کاهش داده و امکان کنش جمعی را افزایش می‌دهد و در چنین رویکردی، شبکه‌های اجتماعی، نه پیونددهنده افراد در انجمن‌های مدنی، بلکه به عنوان موتور محرک اعتراضات سیاسی عمل می‌کنند.

از طرف دیگر، برخی محققان دیگر استدلال می‌کنند که توضیح نظری نقش شبکه‌ها در کنش سیاسی، بدون توجه به ساختار روابط اجتماعی ممکن نیست. در نظریه شبکه‌ها، گرانوتوتر (۱۹۷۸) اهمیت «روابط قوی» و «روابط ضعیف» را در کنش جمعی مطرح می‌کند؛ روابط قوی (خانواده، دوستان نزدیک) هر چند ظرفیت بالایی برای حمایت عاطفی و هویتی تولید می‌کنند اما ممکن است دایره کنش را محدود به منافع گروهی کنند. در مقابل، روابط ضعیف (آشنایی‌های گسترده‌تر، حلقه‌های کاری و ارتباطی) با دسترسی به اطلاعات جدید و پیوند با گروه‌های متنوع باعث تمایل بیشتر برای فعالیت‌های سیاسی گسترده‌تر می‌شود. در این راستا، پژوهش‌های جدیدتر مانند لارسن و همکاران (۲۰۱۹) نشان داده‌اند که چگونه شبکه‌های ضعیف، نقش مهمی در بسیج سریع اعتراضات ایفا می‌کنند. همچنین، تقسیم‌بندی واسالو (۲۰۲۰) نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، که در شبکه‌های بسته شکل می‌گیرد، انسجام و اعتماد بالا ایجاد می‌کند اما کنش سیاسی را به منافع گروه محدود می‌سازد. اما سرمایه اجتماعی پل‌زننده، با ارتباط میان گروه‌های گوناگون، مشارکت سیاسی گسترده‌تر را تسهیل می‌کند. همین تفاوت‌هاست که باعث می‌شود تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر کنش سیاسی همواره یک‌سویه و مثبت نباشد. تورل (۲۰۰۳) نیز استدلال می‌کند که بسته بودن شبکه‌ها، روابط سلسله‌مراتبی یا نبود پیوندهای پل‌زننده می‌تواند نقش بسیج‌گری شبکه‌ها را تضعیف کند.

نظریه‌های فرهنگی مختلفی وجود دارد که به بررسی تأثیر ارزش‌ها، باورها و هنجارهای فرهنگی بر رفتارهای سیاسی می‌پردازند. این نظریه‌ها بر این باورند که فرهنگ و ارزش‌های فرهنگی می‌توانند به طور قابل توجهی بر نگرش‌ها و رفتارهای سیاسی افراد تأثیر بگذارند. بسیاری از این نظریه‌پردازان با توسعه نظریه فرهنگی به بررسی چگونگی تأثیر ارزش‌های فرهنگی بر رفتارهای سیاسی پرداخته‌اند و بر این باور هستند که فرهنگ‌های مختلف می‌توانند به شکل‌گیری نگرش‌ها و رفتارهای سیاسی متفاوت منجر شوند. سید لاو و جانسون^۱ (۲۰۱۹) به بررسی چگونگی تأثیر ارزش‌های فرهنگی بر ادراکات و نگرش‌های سیاسی می‌پردازند و نشان می‌دهند که افراد بر اساس ارزش‌های فرهنگی خود، اطلاعات را تفسیر و درک می‌کنند. نظریه پست‌ماتریالیسم اینگلهارت (۲۰۱۵) نیز به بررسی تغییرات ارزش‌های فرهنگی در جوامع صنعتی پیشرفته و تأثیر آن‌ها بر رفتارهای سیاسی می‌پردازد. این نظریه نشان می‌دهد که ارزش‌های فرهنگی پست‌ماتریالیستی مانند خودبیانگری و کیفیت زندگی می‌توانند به تغییرات در نگرش‌ها و رفتارهای سیاسی منجر شوند.

در این راستا، نظریه‌های مختلفی، به طور غیرمستقیم، به نقش میانجی ارزش‌های فرهنگ سکولار و رهایی، که مورد تأکید این پژوهش هستند، در تأثیرات سرمایه اجتماعی بر کنش سیاسی پرداخته‌اند که می‌توان آن‌ها را به دو گونه مختلف تقسیم کرد. در دیدگاه اول، عمده این نظریه‌ها غالباً به نحوه‌ای که ارزش‌های فرهنگی می‌توانند مسیر و تأثیر سرمایه اجتماعی را در کنش سیاسی تغییر دهند و آن را افزایش دهند، تأکید دارند. راتبرگ^۲ (۱۹۹۹) استدلال می‌کند که نظریه‌پردازان نئوتوکویلی به این باورند که ارزش‌های فرهنگی نقش مهمی در تقویت انجمن‌های مدنی دارند و این ارزش‌ها باعث افزایش سرمایه اجتماعی می‌شوند و در نتیجه باعث تقویت فعالیت سیاسی شهروندان می‌گردند. این نظریه به وضوح نشان می‌دهد که ارزش‌های فرهنگی قادرند به عنوان

1. Swedlow & Johnson

2. Rotberg

عوامل تقویت‌کننده و پشتیبانی‌کننده برای انجمن‌های مدنی عمل کنند و از اهمیت بزرگی برخوردارند. در همین راستا، بنا به گفته یکی از نظریه‌پردازان معروف این مکتب، پاتنام (۲۰۱۵) در جوامعی که ارزش‌های فرهنگی مدرن وجود دارد، سرمایه اجتماعی می‌تواند نقش مهمی در تقویت فعالیت سیاسی ایفا کند زیرا این ارزش‌ها، اعتماد و همکاری بین افراد را تقویت می‌کنند و به این ترتیب، افراد می‌توانند با همکاری و اعتماد به یکدیگر، به تحقق اهداف خود برسند. همچنین، وندث و اسکاربرو^۱ (۱۹۹۸) استدلال می‌کنند که تئوری تغییرات فرهنگی معتقد به اهمیت ارزش‌های فرامادی‌گرایانه برای تحقق کنش سیاسی و جنبش‌های اجتماعی تا حدی است که این ارزش‌ها می‌توانند به عنوان میانجی‌های مهمی در این تأثیر عمل کنند. آن‌ها معتقد هستند که این ارزش‌های فرهنگی با تشویق مردم به مشارکت فعال‌تر در جنبش‌های اجتماعی و سیاسی، می‌توانند زمینه را برای رشد و توسعه اجتماعی فراهم کنند.

اما دیدگاه دوم و جایگزین، دیدگاهی است که به نقش منفی ارزش‌های فرهنگی مدرن در رابطه سرمایه اجتماعی و کنش سیاسی تأکید دارند. در این راستا، تاجفل و همکاران (۱۹۷۹) استدلال می‌کنند که هویت‌های اجتماعی و فرهنگی نقش حیاتی در رفتارها و تعاملات افراد، مخصوصاً در کشورهای سنتی، دارند اما ورود فرهنگ جدید می‌تواند منجر به ضعف هویت‌های سنتی شود و در نتیجه باعث کاهش همبستگی گروهی و انسجام اجتماعی گردد. از نظر این دو نظریه‌پرداز، در کشورهای سنتی، ممکن است این کاهش همبستگی تأثیرات منفی بر کنش جمعی شهروندان داشته باشد زیرا هویت‌های جمعی، در صورت ضعف، قادر به حمایت از اهداف و ایده‌های جنبش‌های اجتماعی نخواهند بود. همچنین، والرشتاین^۲ (۲۰۰۴) به بررسی اثرات سیستم‌های جهانی بر ساختارهای اجتماعی و اقتصادی کشورها پرداخته و تأکید دارد که ورود ارزش‌های مدرن به واسطه جهانی‌شدن می‌تواند منجر به تغییرات ژرف در جوامع سنتی

1. Van Deth & Scarbrough

2. Wallerstein

شود. تغییراتی که به واسطه جهانی شدن در فرآیند اجتماعی و اقتصادی کشورهای خاورمیانه رخ می دهد، می تواند همبستگی اجتماعی را تحت تأثیر قرار دهد. به عبارت دیگر، ورود ارزش های مدرن و جهانی می تواند باعث گسترش فردگرایی در جامعه شود و این وضعیت منجر به کاهش توانایی جنبش های اجتماعی برای سازماندهی و پیشبرد اهدافشان می شود. در همین راستا، نظریه برخورد تمدن ها که توسط هانتینگتون^۱ (۲۰۰۷) مطرح شده است، به بررسی تأثیرات منفی تضادهای فرهنگی بین تمدن های مختلف می پردازد. این نظریه بر این اصل تأکید دارد که تمدن ها دارای ارزش ها، باورها و ساختارهای فرهنگی متفاوتی هستند و برخورد مستقیم بین آن ها می تواند منجر به منازعات و تضادهای فرهنگی شود. در حال حاضر، ارزش های مدرن که از غرب به کشورهای خاورمیانه وارد می شوند، می توانند به ایجاد تضادهای فرهنگی و اجتماعی بین این دو منطقه منجر شوند. این ارزش ها اغلب شامل ایدئال های دموکراسی، آزادی بیان، حقوق زنان و حقوق انسانی است که با ارزش ها و باورهای سنتی و مذهبی کشورهای خاورمیانه تضاد دارند. برخی از این ارزش ها ممکن است باورهای دینی و فرهنگی مردم این منطقه را نقض کنند و منجر به انزوا و اختلافات اجتماعی شوند و این تضادهای فرهنگی و اجتماعی می توانند به کاهش همبستگی اجتماعی و تضعیف جنبش های اجتماعی و در نتیجه کنش سیاسی در این مناطق منجر شوند زیرا وقوع تضادهای فرهنگی باعث افزایش تقسیمات و اختلافات در جامعه شده و مانع از ایجاد یک اجتماع یکپارچه و هماهنگ و کنش سیاسی واقعی می شود.

۳. روش پژوهش

در این پژوهش به منظور آزمون فرضیات، از داده های موج هفتم پیمایش ارزش های جهانی^۲ در مورد کشور ایران استفاده شده است. پیمایش ارزش های جهانی یک پروژه

1. Huntington

2. WVS

تحقیقاتی جهانی است که ارزش‌ها و باورهای مردم، چگونگی تغییر آنها در طول زمان و تأثیرات اجتماعی و سیاسی آنها را بررسی می‌کند. موج هفتم این داده‌ها برای ایران که در بین سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۲۲ جمع‌آوری شده است، شامل ۱۴۹۹ شهروند ایرانی است که از این تعداد ۷۴ درصد شهری و ۲۶ درصد شهری بودند. همچنین ۵۱ درصد افراد مرد و ۴۹ درصد پاسخگویان زن بودند به طوری که میانگین سنی آنان نیز ۳۹/۵ بود.

در این پژوهش از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی^۱ استفاده شده است. انتخاب این روش از چند جهت با منطق پژوهش سازگار است. نخست، هدف تحقیق تبیین سازوکارهای اثرگذاری متغیرها و آزمون مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم است؛ از این رو روش با نرم‌افزار پی.آل. اس به عنوان رویکردی پیش‌بینانه و مناسب برای مدل‌های علی با ساختارهای چندبعدی انتخاب شد. دوم، با توجه به اینکه داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی ترکیبی از مقیاس‌های متفاوت بوده و توزیع برخی شاخص‌ها نرمال کامل نیست، استفاده از حداقل مربعات جزئی که وابستگی کمی به نرمال بودن داده‌ها دارد، نسبت به روش‌های مبتنی بر کوواریانس مناسب‌تر است. همچنین، برای سنجش روایی و پایایی سازه‌ها، از تحلیل عاملی تأییدی در چارچوب حداقل مربعات جزئی استفاده شد. روایی همگرا بر اساس میانگین واریانس استخراج‌شده و پایایی ترکیبی ارزیابی شد. همچنین برای بررسی روایی واگرا، معیار فورنل و لارکر و ماتریس HTMT به کار رفت. جهت بررسی برازش مدل، از شاخص ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد (SRMR) استفاده شد که مقدار آن کمتر از ۰.۰۸ بوده و نشان‌دهنده برازش مناسب مدل است.

به منظور آزمون مسیرها و فرضیات، از روش بوت‌استرپ با ۵۰۰۰ تکرار استفاده شد. این فرایند امکان برآورد ضرایب مسیرهای مستقیم و غیرمستقیم را با دقت بالا فراهم کرد و اساس تحلیل میانجی‌گری ارزش‌های فرهنگی در رابطه میان سرمایه اجتماعی و کنش سیاسی را تشکیل داد. متغیرهای مورد بررسی در این پژوهش شامل ۴ متغیر بود که عبارت بودند از:

اعتماد اجتماعی رسمی: با توجه به دیدگاه پوتنام (۲۰۱۵)، اعتماد اجتماعی به عنوان اعتماد عمومی افراد به اعضای جامعه و نهادهای اجتماعی تعریف می‌شود. به منظور سنجش این متغیر ابتدا سؤالات مربوط به این متغیر در داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی مورد تحلیل عاملی اکتشافی^۱ قرار گرفتند و بدین ترتیب چهار بعد برای اعتماد اجتماعی ایجاد شد که عبارتند از: بعد اول: شامل پنج گویه بود که عبارتند از اعتماد به دولت، احزاب سیاسی، مجلس، سازمان‌های دولتی ارائه خدمات‌دهنده و انتخابات. بعد دوم: شامل سه گویه اعتماد به نیروهای مسلح، نیروی انتظامی و دادگاه‌ها بود. بعد سوم: شامل سه گویه اعتماد به اتحادیه‌های کارگری، دانشگاه‌ها و سازمان‌های محیط زیست بود. بعد چهارم: شامل چهار گویه اعتماد به مساجد، مطبوعات، تلویزیون و مؤسسات خیریه بود. این متغیر با چهار بعد و مجموعاً پانزده گویه مورد سنجش قرار گرفت. بنابراین می‌توان استدلال کرد که اعتماد اجتماعی در این پژوهش، عمدتاً از نوع رسمی بوده است چرا که در ایران اولاً بخش بزرگی از این سازمان‌ها توسط دولت تأیید شده‌اند و از این رو به عنوان سازمان‌های رسمی شناخته می‌شوند. دوم اینکه، بسیاری از این سازمان‌ها باید با قوانین و مقررات دولتی سازگار باشند. سوم اینکه، همه این سازمان‌ها از طریق ارائه خدمات به جامعه، به نوعی نقش عام دارند. سرانجام، اکثر این سازمان‌ها در برنامه‌ها و پروژه‌های دولتی مشارکت دارند و از این رو به عنوان سازمان‌های رسمی شناخته می‌شوند و بنابراین طبیعی است که اعتماد به این سازمان‌ها نیز حالت رسمی داشته باشد.

شبکه‌های اجتماعی: پوتنام (۲۰۱۵) شبکه‌های اجتماعی را به عنوان یکی از ابعاد سرمایه اجتماعی تعریف کرد که افراد بر اساس روابط شکل گرفته در جامعه و ارتباطات سازماندهی شده خود با یکدیگر، ایجاد می‌کنند. به منظور سنجش این متغیر ابتدا سؤالات مربوط به این متغیر در داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی مورد تحلیل عاملی اکتشافی قرار گرفتند و بدین ترتیب دو بعد برای شبکه‌های اجتماعی ایجاد شد که عبارتند از: بعد اول: شامل چهار گویه عضویت در اتحادیه‌های کارگری، احزاب

سیاسی، سازمان‌های حمایت از مصرف‌کنندگان و گروه‌های فعال زنان بود. بعد دوم: شامل دو گویه عضویت در مؤسسات مذهبی و سازمان‌های خیریه و بشردوستانه بود. با توجه به نوع گویه‌ها می‌توان استدلال کرد که شبکه‌های اجتماعی در این پژوهش عمدتاً از نوع پل‌زننده و ارتباطی بوده است.

ارزش‌های فرهنگی: اینگلهارت (۲۰۱۵) معتقدند که ارزش‌های فرهنگی در داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی به مجموعه‌ای از اعتقادات، ایدئولوژی‌ها و ارزش‌هایی اشاره دارد که در یک جامعه و فرهنگ خاص قدرت و تأثیر دارند و نشانگر چگونگی نگرش و رفتار افراد در جامعه است. در این راستا، به منظور سنجش ارزش‌های فرهنگی از دو متغیر ارزش‌های سکولار و ارزش‌های رهایی در داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی استفاده شده است. ارزش‌های سکولار در داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی به مجموعه‌ای از ارزش‌ها و اعتقاداتی اشاره دارند که معمولاً بر پایه عقل و منطق، بدون تأثیر مذهب، مورد قبول و ترویج قرار می‌گیرند. در داده‌های پیمایش ارزش‌های جهانی با ترکیب شاخص‌های سرکشی، بی‌اعتقادی، نسبی‌گرایی، شک‌گرایی متغیری با عنوان SACSECVAL ایجاد شده که ارزش‌های سکولار را مورد سنجش قرار می‌دهد. همچنین، ارزش‌های رهایی به نگرش‌ها و باورهای اشاره دارد که بر بیان خود، خودمختاری و حقوق فردی تأکید دارند و با ترکیب شاخص‌های آزادی سبک زندگی، برابری جنسیتی، استقلال شخصی و اولویت صدای مردم شاخصی با عنوان RESEMAVAL ایجاد شده است که ارزش‌های رهایی را مورد سنجش قرار می‌دهد.

کنش سیاسی: تعریف اینگلهارت (۲۰۱۵) از کنش سیاسی هرگونه فعالیتی است که به منظور تغییر در توزیع قدرت در جامعه انجام می‌شود. در این راستا، به منظور سنجش کنش سیاسی از چهار گویه امضای طومار و درخواست‌های سیاسی جمعی، پیوستن به اقدامات اعتراضی از طریق خودداری از خرید برخی از کالاها، شرکت در تظاهرات‌های مسالمت‌آمیز و پیوست به اعتصاب‌ها استفاده شده است.

۴. یافته‌های پژوهش

در این قسمت ابتدا نتایج آمار توصیفی و مدل‌های اندازه‌گیری و سپس مدل‌های ساختاری و آزمون فرضیات پژوهش ارائه می‌شود.

جدول ۱. نتایج آمار توصیفی، بارهای عاملی، روایی هم‌گرا و پایایی ترکیبی

متغیر	گویه	میانگین	انحراف استاندارد	بار عاملی	میانگین واریانس	پایایی ترکیبی
	بعد ۱			۰/۸۱		
	بعد ۲			۰/۸۱		
اعتماد اجتماعی	بعد ۳	۲/۹۰	۲/۹۶	۰/۵۲	۰/۵۶	۰/۸۳
	بعد ۴			۰/۸۰		
شبکه‌های اجتماعی	بعد ۱	۰/۳۴	۰/۲۵	۰/۴۲	۰/۵۷	۰/۷۰
	بعد ۲			۰/۹۸		
ارزش‌های فرهنگی	سکولار	۰/۲۵	۰/۲۳	۰/۹۲	۰/۶۴	۰/۷۷
	رهایی	۰/۳۳	۰/۳۲	۰/۶۵		
	Q209			۰/۶۷		
کنش سیاسی	Q210	۱/۵۵	۱/۵۰	۰/۷۴	۰/۴۷	۰/۷۸
	Q211			۰/۵۶		
	Q212			۰/۷۳		

نتایج توصیفی نشان می‌دهد که میانگین اعتماد اجتماعی ۲/۹۰ می‌باشد و با توجه به اینکه نمره حداقل برای این متغیر ۱ و نمره حداکثر ۴ بود، بنابراین یافته‌ها نشان می‌دهد که میزان اعتماد اجتماعی در میان پاسخگویان اندکی بالاتر از متوسط بوده است. میانگین شبکه‌های اجتماعی ۰/۳۴ می‌باشد و با توجه به اینکه نمره حداقل برای این متغیر ۰ و نمره حداکثر ۲ بود، بنابراین یافته‌ها نشان می‌دهد که میزان عضویت در گروه‌های اجتماعی در میان پاسخگویان پایین بوده است. میانگین نمره ارزش‌های سکولار ۰/۲۵ در دامنه بین ۰ تا ۱ بود که نشان می‌دهد میزان این نوع ارزش‌ها در جامعه پایین است. میانگین نمره ارزش‌های رهایی ۰/۳۳ در دامنه بین ۰ تا ۱ بود که حاکی از پایین بودن این متغیر می‌باشد. سرانجام، میانگین کنش سیاسی، ۱/۵۵ در دامنه بین ۱ تا

۳ بود که نشان می‌دهد میزان تمایل شهروندان به کنش سیاسی تاحدودی پایین‌تر از متوسط می‌باشد. از سوی دیگر، میزان بارهای عاملی نشان می‌دهد که در تمامی متغیرها میزان این بارهای عاملی بالای ۰/۴۰ می‌باشد و قابل قبول می‌باشد. همچنین میزان پایایی ترکیبی در متغیرها بالای ۰/۷۰ و قابل قبول می‌باشد. سرانجام میزان روایی همگرا با استفاده از آزمون میانگین واریانس استخراج^۱ شده تنها در متغیر کنش سیاسی تا حدودی زیر ۰/۵۰ می‌باشد. البته از آنجا که مقدار آن بالاتر از ۰/۴۰ و همزمان، پایایی ترکیبی آن بالاتر از ۰/۷۰ قرار دارد بنابراین طبق نظریه فورنل و لارکر^۲ (۱۹۸۱) روایی هم‌گرای آن نیز تأیید می‌گردد.

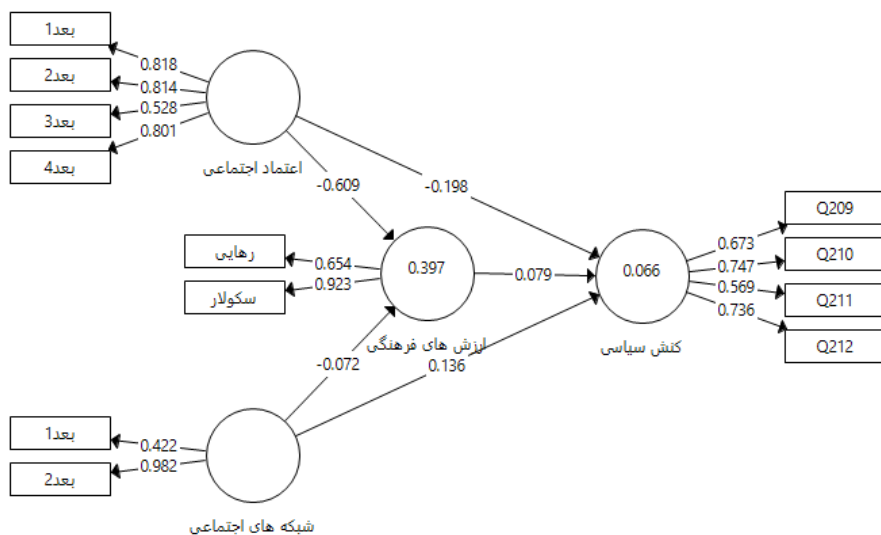
جدول ۲. آزمون فورنل-لاکر پس از جایگذاری مقادیر جذر متوسط واریانس استخراج شده

ارزش‌های فرهنگی	اعتماد اجتماعی	شبکه‌های اجتماعی	کنش سیاسی
ارزش‌های فرهنگی	۰/۸۰		
اعتماد اجتماعی	- ۰/۶۲	۰/۷۵	
شبکه‌های اجتماعی	- ۰/۲۱	۰/۲۳	۰/۷۵
کنش سیاسی	۰/۱۷	- ۰/۲۱	۰/۰۷
			۰/۶۸

جدول شماره (۲) به بررسی روایی واگرایی متغیرهای پژوهش می‌پردازد. مقادیر برآورد شده در این جدول نشان می‌دهد که سازه‌ها در مدل، با شاخص‌های خود در مقایسه با سازه‌های دیگر، تعامل بیشتری دارند و به بیان دیگر، روایی واگرایی مدل در حد مناسبی است. همچنین به منظور بررسی برازش مدل از شاخص ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد^۳ استفاده شد، که میزان ۰/۰۸ برای این شاخص نشان می‌دهد مدل پژوهشی، از برازش مطلوبی برخوردار است.

1. AVE
2. Fornell & Larcker
3. SRMR

شکل ۱. ضرایب مربوط به فرضیات پژوهش

شکل شماره (۱) به ضرایب تأثیر متغیرهای پژوهش و همچنین ضریب تعیین متغیرها می پردازد. همانطور که نتایج نشان می دهد اعتماد اجتماعی به طور مستقیم با ضریب ۰/۱۹- باعث کاهش کنش سیاسی و شبکه های اجتماعی به طور مستقیم با ضریب ۰/۱۳- منجر به افزایش کنش سیاسی میان شهروندان می شدند. از سوی دیگر، نتایج غیر مستقیم نشان می دهد که اعتماد اجتماعی با ضریب ۰/۰۵- منجر به کاهش کنش سیاسی می شدند ولی ضریب غیر مستقیم شبکه های اجتماعی بر روی کنش سیاسی ۰/۰۰ بود. نتایج کلی هم حاکی از آن است که ضریب اعتماد اجتماعی بر روی کنش سیاسی ۰/۲۴-، ضریب شبکه های اجتماعی بر روی کنش سیاسی ۰/۱۳- و ارزش های فرهنگی بر روی کنش سیاسی ۰/۰۸- بود. سرانجام، ضریب تعیین ۰/۰۶۶ نشان می دهد که مدل مورد آزمون در این پژوهش توانسته است ۶/۶ درصد از واریانس و تغییرات کنش سیاسی را تبیین نماید.

جدول ۳. ضرایب معناداری t مربوط به فرضیات اصلی

متغیر مستقل	متغیر میانجی	متغیر وابسته	T	سطح معنی داری	نوع تأثیر
اعتماد اجتماعی		ارزش های فرهنگی	۳۷/۹۸	۰/۰۰	کاهش
شبکه های اجتماعی		ارزش های فرهنگی	۳/۵۵	۰/۰۰	کاهش
اعتماد اجتماعی		کنش سیاسی	۵/۶۰	۰/۰۰	کاهش
شبکه های اجتماعی		کنش سیاسی	۵/۱۷	۰/۰۰	افزایش
ارزش های فرهنگی		کنش سیاسی	۲/۱۳	۰/۰۳	افزایش
اعتماد اجتماعی	ارزش های فرهنگی	کنش سیاسی	۲/۱۲	۰/۰۳	کاهش
شبکه های اجتماعی	ارزش های فرهنگی	کنش سیاسی	۱/۷۱	۰/۰۸	بدون تأثیر

جدول شماره (۳) نتایج معناداری تجزیه و تحلیل آماری مدل سازی معادلات ساختاری را ارائه می دهد. نتایج تأثیر اعتماد اجتماعی بر ارزش های فرهنگی با ضریب مسیر ۰/۶۰- و آمار تی ۳۷/۹۸ و سطح معنی داری ۰/۰۰ نشان می دهد که بین اعتماد اجتماعی و ارزش های فرهنگی رابطه منفی قوی و معنادار وجود دارد. نتایج تأثیر شبکه های اجتماعی بر ارزش های فرهنگی با ضریب مسیر ۰/۰۷- و آمار تی ۳/۵۵ و سطح معنی داری ۰/۰۰ نشان می دهد که بین شبکه های اجتماعی و ارزش های فرهنگی رابطه منفی ضعیف ولی معناداری وجود دارد. نتایج تأثیر مستقیم اعتماد اجتماعی بر کنش سیاسی با ضریب مسیر ۰/۱۹- و آمار تی ۵/۶۰ و سطح معنی داری ۰/۰۰ نشان می دهد که بین اعتماد اجتماعی و کنش سیاسی رابطه منفی متوسط و معناداری وجود دارد. نتایج تأثیر مستقیم شبکه های اجتماعی بر کنش سیاسی با ضریب مسیر ۰/۱۳ و آمار تی ۵/۱۷ و سطح معنی داری ۰/۰۰ نشان می دهد که بین شبکه های اجتماعی و کنش سیاسی رابطه مثبت متوسط و معناداری وجود دارد. نتایج تأثیر مستقیم ارزش های فرهنگی بر کنش سیاسی با ضریب مسیر ۰/۰۸ و آمار تی ۲/۱۳ و سطح معنی داری ۰/۰۳ نشان می دهد که بین ارزش های فرهنگی و کنش سیاسی رابطه مثبت ضعیف ولی معناداری وجود دارد. سرانجام، نتایج پژوهش در مورد تأثیر اعتماد اجتماعی بر روی کنش سیاسی از طریق ارزش های فرهنگی نشان می دهد که سطح معناداری ۰/۰۳ کمتر از ۰/۰۵ است که نشان می دهد این اثر از نظر آماری معنی دار است. این بدان معناست

که شواهدی وجود دارد که نشان می‌دهد اعتماد اجتماعی از طریق ارزش‌های فرهنگی به طور قابل توجهی بر کنش سیاسی تأثیر منفی می‌گذارد. از سوی دیگر، نتایج پژوهش در مورد تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روی کنش سیاسی از طریق ارزش‌های فرهنگی نشان می‌دهد که مقدار آماره تی ۱/۷۱ و سطح معنی‌داری بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان می‌دهد این اثر از نظر آماری معنی‌دار نیست.

۵. نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اعتماد اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی هر دو به طور مستقیم بر کنش سیاسی تأثیر می‌گذارند، اما این تأثیرات در جهت‌های مختلفی هستند. اعتماد اجتماعی به طور مستقیم تأثیر منفی و معناداری بر کنش سیاسی دارد، در حالی که شبکه‌های اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری بر کنش سیاسی دارند. همچنین، اعتماد اجتماعی از طریق ارزش‌های فرهنگی به طور قابل توجهی تأثیر منفی بر کنش سیاسی می‌گذارد، اما تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر کنش سیاسی از طریق ارزش‌های فرهنگی از نظر آماری معنادار نیست. این یافته‌ها با نظریات مختلفی در حوزه اعتماد اجتماعی و کنش سیاسی قابل مقایسه است. نتایج این پژوهش همسو با نظریات ژونگ و همکاران (۲۰۲۳) نشان می‌دهد که وجود اعتماد اجتماعی می‌تواند تأثیر منفی بر کنش سیاسی داشته باشد. این نتایج با برخی از نظریات قبلی که نشان‌دهنده رابطه منفی بین اعتماد اجتماعی و کنش سیاسی اعتراضی هستند، از جمله نظریه رضایت‌مندی اجتماعی، نظریه کنترل اجتماعی و مشروعیت در تطابق است. در این راستا، نظریه‌های مختلفی وجود دارند که تلاش کرده‌اند تا ارتباط بین اعتماد اجتماعی و کنش سیاسی را تبیین کنند. به عنوان مثال، نظریه رضایت‌مندی اجتماعی ادعا می‌کند که افرادی که احساس رضایت و آرامش اجتماعی دارند، کمتر تمایل به کنش اعتراضی و نقض نظم اجتماعی دارند. از سوی دیگر، نظریه کنترل اجتماعی ادعا می‌کند که اعتماد اجتماعی می‌تواند باعث کاهش نیاز به استفاده از اقدامات خشونت‌آمیز یا اعتراضات شود.

از سوی دیگر، نظریه‌های شبکه‌های اجتماعی و کنش سیاسی بر اهمیت ارتباطات و تعاملات اجتماعی در افزایش فعالیت سیاسی تأکید دارند. این پژوهش نیز نشان می‌دهد که شبکه‌های اجتماعی تأثیر مثبت و معناداری بر کنش سیاسی دارند، که با نتایج مطالعاتی مانند دلاپورتا و دیانی (۲۰۰۹)، دیانی (۲۰۰۳) که نشان‌دهنده تأثیر مثبت شبکه‌های اجتماعی بر کنش سیاسی هستند، همخوانی دارد. نقش این شبکه‌ها در ایجاد و تقویت روحیه شهروندی فعال و مشارکتی، ترویج دیدگاه‌های سیاسی مختلف و حمایت از اصول دموکراسی بسیار مهم است. از طریق شبکه‌های اجتماعی، افراد می‌توانند افکار و نظرات خود را آزادانه ابراز کرده و با دیگران بحث و گفتگو کنند، که این امر به فرایند تصمیم‌گیری دموکراتیک کمک می‌کند. به طور کلی، تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر کنش سیاسی بسیار گسترده و مؤثر است. این پلتفرم‌ها افراد را به مشارکت فعال در امور سیاسی تشویق می‌کنند و امکان ارتباط و تبادل اطلاعات بین افراد را بالا می‌برند. بنابراین، این شبکه‌ها نقش مهمی در تقویت دموکراسی و ارتقای کنش سیاسی افراد و جوامع دارند.

همچنین، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تأثیر اعتماد اجتماعی بر کنش سیاسی از طریق ارزش‌های فرهنگی منفی است، که با نظریه‌های فرهنگی که به تأثیر ارزش‌های فرهنگی بر رفتارهای سیاسی تأکید دارند، مخصوصاً نظریات تاجفل و همکاران (۱۹۷۹)، والرش‌تاین (۲۰۰۴) و هانتینگتون (۲۰۰۷) همخوانی دارد. با پی‌گیری روند تاریخی ایران، می‌توان مشاهده نمود که فرهنگ مدرن و ارزش‌های آن به تدریج در جامعه جایگزین ارزش‌های سنتی و اسلامی شده است. این تغییر در الگوی ارزش‌ها و باورها باعث شده که افراد بیشتری به ارزش‌های فرهنگی مدرن تمایل داشته باشند و از آن به عنوان ارزش‌های مرجع برای زندگی خود استفاده کنند. اما وقتی این ارزش‌ها و اعتقادات مدرن به عنوان ارزش‌های اصلی جامعه معرفی می‌شوند، ممکن است با ارزش‌های سنتی و اسلامی در تضاد و مغایرت قرار گیرند. به عنوان مثال، ارزش‌های مدرن ممکن است بر ترقی و تحول اجتماعی تأکید داشته باشند، در حالی که

ارزش‌های سنتی معمولاً به حفظ و حفاظت از فرهنگ و ارزش‌های اصیل ملت تاکید دارند و این تضاد می‌تواند باعث ناهماهنگی در جامعه شود و از پایداری و یکپارچگی اجتماعی به منظور اقدامات سیاسی هماهنگ جلوگیری نماید. با این حال، تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر کنش سیاسی از طریق ارزش‌های فرهنگی معنادار نیست، که نشان‌دهنده پیچیدگی و چندبعدی بودن تأثیرات شبکه‌های اجتماعی بر رفتارهای سیاسی است. به عبارت دیگر، شبکه‌های اجتماعی ممکن است به اشتراک گذاری اطلاعات و انتقادات در مورد مسائل سیاسی کمک کنند و به طور مستقیم بر روی کنش سیاسی تأثیر مثبت داشته باشند، اما توانایی آن‌ها در تغییر ارزش‌های فرهنگی و اثرگذاری غیرمستقیم بر رفتار سیاسی افراد محدود است.

در شرایط کنونی جامعه ایران، یافته‌های این پژوهش از اهمیت دوچندانی برخوردار است چراکه تجربه سال‌های اخیر نشان می‌دهد که سطح اعتماد اجتماعی مخصوصاً به نهادهای رسمی به شدت کاهش یافته (فیضی و همکاران، ۱۴۰۴) و همزمان شبکه‌های اجتماعی به کانون اصلی سازماندهی و تحرک اعتراضی تبدیل شده‌اند (رهبرقاضی و باغبان، ۲۰۲۰). در این راستا، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اعتماد اجتماعی مخصوصاً اعتماد به نهادهای رسمی به طور کلی عاملی بازدارنده در برابر کنش‌های اعتراضی است؛ یعنی هرچه سطح این اعتماد بالاتر باشد، تمایل شهروندان به مشارکت در اعتراضات خیابانی، اعتصاب یا اقدامات اعتراضی دیگر کمتر می‌شود. با این وجود، واقعیت جامعه ایران در سال‌های اخیر حاکی از کاهش اعتماد اجتماعی به نهادهای حکومتی و رسمی است (افراسیابی و همکاران، ۱۴۰۳). این کاهش اعتماد به معنای تضعیف مکانیسم بازدارنده‌ای است که پیش‌تر از شدت‌گیری کنش‌های اعتراضی جلوگیری می‌کرد و در نتیجه، زمینه را برای گسترش سریع‌تر و فراگیرتر اعتراضات فراهم آورده است. از سوی دیگر، شبکه‌های اجتماعی نیز به طور مستقیم و با سرعت بالا عمل بسیج و سازماندهی را تسهیل کردند؛ واقعیتی که در تبدیل اعتراض محلی به ناآرامی‌های سراسری در سال ۱۴۰۱، در کمتر از چند هفته، به وضوح قابل مشاهده بود.

همچنین، بر اساس تجربه سیاسی سال‌های اخیر در ایران، می‌توان توضیح داد که چرا ارزش‌های سکولار و رهایی‌خواهانه به عنوان میانجی، رابطه مولفه‌های سرمایه اجتماعی با کنش اعتراضی را تضعیف می‌کنند. در این راستا، می‌توان استدلال کرد که کنشگران ارزش‌های سکولار و رهایی‌خواهانه نه تنها به نهادهای رسمی اعتماد اندکی دارند، بلکه حتی شبکه‌های اجتماعی موجود را به دلایل سیاسی، فاقد ظرفیت واقعی برای بسیج اعتراضی می‌دانند. به همین دلیل است که تجربه ناآرامی‌های اخیر در ایران نشان داد که بدنه اصلی معترضان از ساختارهای اجتماعی سنتی فاصله گرفته و بسیج سیاسی عمدتاً در شبکه‌های غیررسمی کوچک، محافل دانشگاهی و خصوصاً بسترهای دیجیتال شکل گرفته است. در چنین زمینه‌ای، رشد ارزش‌های سکولار و رهایی‌خواهانه عملاً موجب فرسایش پیوند میان افراد و شبکه‌های اجتماعی سنتی شده و توان بسیج جمعی این شبکه‌ها را کاهش می‌دهد. بنابراین، نقش میانجی‌گر ارزش‌های سکولار و رهایی‌خواهانه در ایران نه به این معناست که این ارزش‌ها روحیه اعتراضی را کاهش می‌دهند، بلکه بدین معناست که این ارزش‌ها مسیر اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر کنش اعتراضی را تضعیف می‌کنند و جهت سازماندهی اعتراض را به سوی شبکه‌های غیررسمی و دیجیتال منتقل می‌سازند؛ واقعیتی که در تحولات اعتراضی اخیر به شکل برجسته‌ای قابل مشاهده است. این مصداق واقعی از ناآرامی‌های اخیر در ایران نشان می‌دهد که یافته‌های پژوهش نه صرفاً در سطح آماری، بلکه در تجربه عینی جامعه ایران نیز قابل مشاهده است: جایی که کاهش اعتماد رسمی، تقویت کنش اعتراضی را امکان‌پذیر کرده و شبکه‌های اجتماعی نقش سازمان‌دهنده اعتراضات را بر عهده گرفته‌اند.

در مجموع، این پژوهش نشان می‌دهد که درک و تحلیل کنش سیاسی نیازمند توجه به نقش‌های متفاوت و پیچیده اعتماد اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی است. این نتایج می‌تواند به سیاست‌گذاران و محققان کمک کند تا راهبردهای موثرتری برای افزایش مشارکت سیاسی و تقویت نهادهای دموکراتیک طراحی کنند. این مطالعه نشان می‌دهد که افزایش فهم و شناخت نقش اعتماد اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی در فرایندهای

سیاسی می‌تواند به سیاستگذاران و محققان کمک کند تا راهکارهای مناسب‌تری برای بهبود شیوه‌های مشارکت سیاسی طراحی و اجرا کنند.

تعارض منافع

هیچ تعارض منفعی از سوی نویسنده گزارش نشده است.

حمایت مالی

این پژوهش هیچ‌گونه حمایت مالی از سازمان‌های دولتی، خصوصی یا غیرانتفاعی دریافت نکرده است.

استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی

در فرایند آماده‌سازی این مقاله، از ابزار گروک برای ترجمه بخش‌هایی از متن، ویرایش زبانی، بهبود روانی نگارش و اصلاح ساختار نوشتاری استفاده شد. این ابزار هیچ نقشی در طراحی پژوهش، تدوین فرضیه‌ها، گردآوری و تحلیل داده‌ها و یا تفسیر یافته‌ها نداشت. همچنین، تمامی خروجی‌ها و پیشنهادهای ارائه‌شده توسط هوش مصنوعی توسط نویسندگان به‌طور کامل ارزیابی شد و تنها پس از تأیید نهایی نویسندگان در نسخه نهایی مقاله به کار گرفته شد.

منابع

- احمدی، یعقوب (۱۳۹۸). تأثیر انواع سرمایه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی بر انواع مشارکت سیاسی مورد مطالعه: شهروندان ۱۸ سال به بالای سئندج. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۰(۳)، ۲۲-۱. <https://doi.org/10.22108/jas.2019.110615.1366>
- افراسیابی، حسین؛ رضایی صدرآبادی، آرزو؛ و جواهرچیان، ندا (۱۴۰۳). کشش گرایی مادی: واکاوی کیفی جهت‌گیری ارزشی جوانان. جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۵(۲)، ۲۴-۱. <https://doi.org/10.22108/jas.2024.140145.2457>
- امام‌جمعه‌زاده، سیدجواد؛ مهربانی کوشکی، راضیه؛ و رهبرقاضی، محمودرضا (۱۳۹۳). بررسی نقش ابعاد ساختاری و ارتباطی سرمایه اجتماعی در تبیین مشارکت سیاسی. فصلنامه راهبرد، ۲۳(۷۰)، ۱۵۳.
- خوش‌فر، غلامرضا؛ باقریان جلودار، مصطفی؛ میرزاخانی، شهربانو؛ و جندقی میرمحله، فاطمه (۱۳۹۸). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی شهروندان (مورد مطالعه: شهر گرگان). پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۸(۱۴)، ۲۷-۵۲. <https://doi.org/10.22084/csr.2020.12339.1228>
- ذوالفقاری، اکبر؛ عشایری، طاهار؛ جهان‌پرور، طاهره؛ و باقری دین‌آبادی، سمیرا (۱۴۰۱). رابطه مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی: فراتحلیل پژوهش‌های بازه زمانی ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۹. مدیریت سرمایه اجتماعی، ۹(۲)، ۲۳۳-۲۶۰. <https://doi.org/10.22059/jscm.2022.341925.2285>
- رهبرقاضی، محمودرضا؛ ابراهیمی، مرتضی؛ و محمودداغلی، رضا (۱۴۰۴). سرمایه اجتماعی و کنش‌گری اجتماعی: نقش واسطه‌ای ارزش‌های فرهنگ مدرن در ایران. پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۱۴(۵۵)، ۵۱-۸۴. <https://doi.org/10.22054/qpps.2024.81209.3453>
- فیضی، آرمان؛ قاسمی سیانی، علی‌اصغر؛ و مرادی، سالار (۱۴۰۴). بررسی تطبیقی وضعیت اعتماد سیاسی در ایران در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۴۰۲ بر پایه گزارش سرمایه اجتماعی سال ۱۳۹۷ و پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان در سال ۱۴۰۲. جامعه‌پژوهی فرهنگی، <https://doi.org/10.30465/scs.2025.52079.3021>
- محمدرزاده راوندی، مهدی؛ مهکویی، حجت، صابری، حمید (۱۴۰۲). تبیین رابطه جامعه‌پذیری سیاسی و سرمایه اجتماعی با مشارکت سیاسی شهروندان (مطالعه موردی: شهروندان شهرستان‌های کاشان و آران و بیدگل)، مجله کاشان‌شناسی، ۱۵(۲)، ۴۷-۶۴. <https://doi.org/10.22052/kashan.2023.246796.1053>
- نجفی، محمدجواد، رضا معصومی راد، مظفرالدین شهبازی، (۱۳۹۹). بررسی ارتباط بین سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین شهروندان شهر کرمانشاه. نشریه جامعه‌شناسی سیاسی ایران، ۳(۲)، ۱۵۵-۱۳۱. [10.30510/psi.2020.117698](https://doi.org/10.30510/psi.2020.117698)
- Acar, Y. G., & Ulug, Ö. M. (2022). When and why does political trust predict well-being in authoritarian contexts? Examining the role of political efficacy and collective action among opposition voters. *British Journal of Social Psychology*, 61(3), 861-881. <https://doi.org/10.1111/bjso.12505>

- Arikan, G., & Bloom, P. B. N. (2019). Religion and political protest: A cross-country analysis. *Comparative Political Studies*, 52(2), 246-276. <https://doi.org/10.1177/0010414018774351>
- Benson, M., & Rochon, T. R. (2004). Interpersonal Trust and the Magnitude of Protest: A Micro and Macro Level Approach. *Comparative Political Studies*, 37(4), 435-457. <https://doi.org/10.1177/0010414003262900>
- Booth, J. A., & Seligson, M. A. (2005). Political legitimacy and participation in Costa Rica: Evidence of arena shopping. *Political Research Quarterly*, 58(4), 537-550. <https://doi.org/10.1177/106591290505800402>
- Chae, K. (2023). Analyzing the Causal Relationship among Cultural Heritage Attitudes, Social Capital, Participation Activities, and Cultural Heritage Value Recognition. *The Korean Society of Culture and Convergence*. 45(4), 859-869. <https://doi.org/10.33645/cnc.2023.04.45.04.859>
- Della Porta, D., Diani, M. (2009). *Social Movements: An Introduction*. Germany: Wiley.
- Dewi, K. D., Gunawan, H., & Widiastuti, W. (2022). The influence of political trust on public participation in the regional head elections during the COVID-19 pandemic in Cijulang Village, Cineam district, Tasikmalaya regency. *Journal of Research in Social Science and Humanities*, 2(1), 15-20. <https://doi.org/10.47679/jrsssh.v2i1.21>
- Diani, M. (2003). *Social Movements and Networks: Relational Approaches to Collective Action*. Oxford University Press.
- Douglas, N. (2024). The role of trust in Belarusian societal mobilization (2020–2021). *International Journal of Comparative Sociology*, 65(4), <https://doi.org/10.1177/00207152241246746>
- Fornell, C., & Larcker, D. F. (1981). Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research*, 18(1), 39–50. <https://doi.org/10.2307/3151312>
- Granovetter, M. (1978). Threshold models of collective behavior. *American journal of sociology*, 83(6), 1420-1443. <https://doi.org/10.1086/226707>
- Hooghe, M., & Dassonneville, R. (2018). A spiral of distrust: A panel study on the relation between political distrust and protest voting in Belgium. *Government and Opposition*, 53(1), 104-130. <https://doi.org/10.1017/gov.2016.18>
- Huntington, S. P. (2007). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. United States: Simon & Schuster.
- Inglehart, R. (2015). *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton University Press.
- Kayacı, M. (2023). The Effect of Satisfaction with Services and Trust in Public Organizations on Citizens'voice Orientation: The Role of Ethical Public Administration. *Akademik Hassasiyetler*, 10(23), 707-731. <https://doi.org/10.58884/akademik-hassasiyetler.1341642>

- Kiess, J. (2022). Learning by doing: The impact of experiencing democracy in education on political trust and participation. *Politics*, 42(1), 75-94. <https://doi.org/10.1177/0263395721990287>
- Kim, H. H. S. (2014). Generalised trust, institutional trust and political participation: A cross-national study of fourteen Southeast and Central Asian countries. *Asian Journal of Social Science*, 42(6), 695-721. <https://doi.org/10.1163/15685314-04206002>
- Larson, J. M., Nagler, J., Ronen, J., & Tucker, J. A. (2019). Social networks and protest participation: Evidence from 130 million Twitter users. *American Journal of Political Science*, 63(3), 690-705. <https://doi.org/10.1111/ajps.12436>
- Lee, A. R. (2010). The quality of social capital and political participation in South Korea. *Journal of East Asian Studies*, 10(3), 483-505. <https://doi.org/10.1017/S1598240800003702>
- Lindvall, J. (2011). The political foundations of trust and distrust: Reforms and protests in France. *West European Politics*, 34(2), 296-316. <https://doi.org/10.1080/01402382.2011.546575>
- Putnam, R. D. (2015). Bowling alone: America's declining social capital. In *The city reader* (pp. 188-196). New York: Routledge.
- Rahbarqazi, M., & Baghban, S. M. N. (2020). The link between social capital and political participation and its impact on Iranian youth. *Teorija in Praksa*, 57(3), 909-962.
- Robert Jr, L. P. (2020). Behavior-output control theory, trust and social loafing in virtual teams. *Multimodal Technologies and Interaction*, 4(3), 39. <https://doi.org/10.3390/mti4030039>
- Rotberg, R. I. (1999). Social capital and political culture in Africa, America, Australasia, and Europe. *The Journal of Interdisciplinary History*, 29(3), 339-356. <https://www.jstor.org/stable/207132>
- Saleh, D., & Vergil, H. (2022). Religiosity, personal values, and social capital in Middle East and North African (mena) countries. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 7-30. <https://doi.org/10.18221/bujss.1190456>
- Schoene, M. (2019). Institutional Distrust, Institutional Participation, and Protest Behavior in the European Social Movement Sector. *Contention*, 7(2), 51-75. <https://doi.org/10.3167/cont.2019.070204>
- Singh, M. K., & Moody, J. (2022). Do social capital and networks facilitate community participation? *International Journal of Sociology and Social Policy*, 42(5/6), 385-398. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-01-2021-0022>
- Swedlow, B., & Johnson, B. (2019). The Value-Added by Cultural Theories of Political Values: Comparing Ideology, Partisanship, and Two Cultural Value Explanations. *Partisanship, and Two Cultural Value Explanations*. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3426221>

- Tajfel, H., Turner, J. C., Austin, W. G., & Worchel, S. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. *Organizational identity: A reader*, 56(65), 9780203505984-16.
- Teney, C., & Hanquinet, L. (2012). High political participation, high social capital? A relational analysis of youth social capital and political participation. *Social science research*, 41(5), 1213-1226. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.03.012>
- Teorell, J. (2003). Linking social capital to political Participation: Voluntary associations and networks of recruitment in Sweden 1. *Scandinavian Political Studies*, 26(1), 49-66. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.00079>
- Van Deth, J. W., & Scarbrough, E. (1998). *The impact of values*. Oxford university press.
- Vassallo, F. (2020). Social Capital. Oxford Research Encyclopedias. Retrieved from <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.70>
- Wallerstein, I. M. (2004). *World-systems Analysis: An Introduction*. United Kingdom: Duke University Press.
- Welzel, C., & Deutsch, F. (2012). Emancipative values and non-violent protest: The importance of 'ecological' effects. *British Journal of Political Science*, 42(2), 465-479. <https://doi.org/10.1017/S0007123411000421>
- Williams, D. M. (2020). Relationships of horizontalism and hierarchy: exploring divergent forms of sociopolitical trust. *Social Science Quarterly*, 101(3), 1150-1164. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12784>
- Zhuang, M., Wang, Z., & Li, X. (2023). Social Embeddedness and Protest Avoidance: Evidence from China. *Journal of Conflict Resolution*, 67(9), 1704-1730. <https://doi.org/10.1177/00220027221123320>
- Zlobina, A., & Gonzalez Vazquez, A. (2018). What is the right way to protest? On the process of justification of protest, and its relationship to the propensity to participate in different types of protest. *Social Movement Studies*, 17(2), 234-250. <https://doi.org/10.1080/14742837.2017.1393408>

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران

۳۴

دوره XX، شماره XX
فصل ۱۴۰۵/۱۴۰۶
پیاپی XX